

Aanvullings-memorie van den Controleur van Paloe,

31 Mei 1924 - 9 December 1925.-

Aardrijkskundige beschrijving.-

- 02
M.C. Voorn (1894)
- XXXX 02
- a. Ligging, grootte en grenzen.- Zie memorie Wigman.-
- b. Algemeene gesteldheid van den bodem.- Zie bovengenoemde nota's.-
- c. Kusten.- Mededeelingen van het Euc. Bureau afl. II 1912.-
- d. Rivieren.- In de memorie van den Controleur Wigman wordt gesproken over een verslag van den Kapitein der Generale staf Boonstra van Heerdt nopens topografische verkenningen in deze onderafdeeling en van een rapport van den Ingenieur van Buuren over bevoelingswezen in Paloe.-
- Helaas werden beide rapporten niet meer in het archief aangetroffen. Vooral ten opzichte van het laatste rapport is dit te betreuren, want nu de plannen tot uitvoering van de Goembasa-leding weder opgevat worden zouden de opmetingen en rapporten van bovengenoemde ingenieur niet alleen een nieuw kostbaar onderzoek overbodig maken, doch bovendien zou dan reeds met het werk een aanvang kunnen worden gemaakt. Wel werden nog eenige concept-teekeningen gevonden, welke aan den E.A.W. Ingenieur ter inzage werden gegeven, doch ook van deze teekeningen ontbraken er eenige, zoodat een geheel overzicht niet kon worden verkregen.-
(Zie over Goembasa-leiding verder Memorie Wigman).-
- 3/12.550
41500
8300
- waar zullen wij ga
L. van der G.

e. Wegen en paden.-

Vide bijgaande wegenkaart en de memorie Wigman.-

Wat de onderafdeeling Paloe betreft, is de weg gereed van den grens met Banawa bij Watoesampo tot aan de grens met TawaEli aan de Oostzijde van de Paloebaai. Dit gedeelte is zeer goed berijdbaar voor auto's. Slechts bij Watoesampo en bij Ngoli (Boeloeri) treden twee bandjir-kali's op, waarin herhaaldelijk bandjir voorkomen, welke dan het verkeer voor eenige dagen stremmen. Ook zijn er nog eenige kleinere bandjirplaatsen in den weg Watoesampo - Paloe, waarvan alleen die bij Tondoh nog aleens een verkeersstremming veroorzaakt. De andere plaatsen zijn niet belangrijk en slechts zelden bandjirt het daar zoo zwaar, dat auto's er niet langs kunnen.-

Herhaalde malen werden pogingen gedaan om in de bandjir-beddingen de weg te consolideeren evenwel steeds tevergeefs. Voor het slaan van bruggen zijn de oevers te weinig gepro-
nonceerd, zoodat feitelijk slechts heil mag worden verwacht van algeheele afdijking van het bandjirbed, waardoor de rivier een vaste
bedding

U-d-2

bedding kan worden gegeven en waardoor een brug over die bedding mogelijk kan worden, doch waarmede groote uitgaven gepaard zullen gaan, uitgaven, welke nog niet gemotiveerd zijn, zoolang het verkeer, dat, alhoewel steeds drukker wordend, toch nog niet reusachtig kan worden genoemd en practisch vrij geregeld voortgang kan vinden. Verder is de weg van Paloe tot Sakidi uitstekend berijdbaar geworden voor auto's, en is het weggedeelte Sakidi - Toewa (12 KM.) gewoonlijk vrij behoorlijk voor auto's berijdbaar gemaakt. Dit weggedeelte verdient eerst volle aandacht wanneer de weg Toewa-Koelawi zal zijn klaar gekomen. - In den weg Paloe-Sakidi bevindt zich even voorbij Dolo het bandjirbed van de kali Woenoe, welke nog als eens een verkeersstremming opleverde, doch waar een brug werd geslagen over genoemde kali Woenoe bovenstrooms bij Watoenondjoe en de weg Biromaroe-Bora tot aan hoofdweg in orde werd gemaakt voor het berijden met auto's, is de verbinding met het achterland gewaarborgd geworden. -

Over de Paloe-rivier liggen nu bij Paloe en bij Sakidi mooie vakwerk-bridgen zoodat de overgang over de rivier op deze twee plaatsen verzekerd is. -

Van Toewa naar Koelawi bestaat een goed bruikbaar paardenpad, alhoewel met verschrikkelijk veel bruggetjes, van een 23 KM. lengte. Er is evenwel een nieuw tracè gezocht en gevonden, dat heel goed in orde is te maken voor auto's weg, al zal daarvoor veel tijd en veel heerendiensten vereischt worden, aangezien aan deze geheele weg geen kampongs worden gevonden en de heerendienstplichtigen dus van heinde en verre zullen moeten worden aangevoerd, zoo mogelijk met verstreking van eten. Komt evenwel de auto-weg naar Koelawi tot stand, dan zal dit voor de Koelawi-rijst en boschproducten van groot belang zijn en zal Koelawi goede tijden gaan beleven, verlost als het dan zal zijn uit zijn economische isoleering. -

Van den voor auto's behoorlijk berijdbaren weg via Biromaroe en Bora tot aan den hoofdweg (een afstand van \pm 28 KM.) werd reeds even gesproken. -

De weg werd sinds Februari 1925 voor het eerst door auto's bereden, nadat de hangbrug bij Watoenondjoe in Februari van dat jaar klaar kwam. De weg van Paloe langs de linkerover van de Paloe-rivier, hoewel vele moeilijkheden opleverende met het oog op bandjirbeddingen op 10 plaatsen, werd toch tot Bobo (\pm 25 KM.) door rapporteur bereden. -

Ook de weg naar Lasoani en Kawatoena is gemakkelijk te verbeteren, wanneer in de toekomst zulks noodig mocht blijken. -

Rapporteur bereed de weg per auto tot Lasoani. In Paloe zelf werden allen houten bridgen na aanschaffing van een 6 tons stoomwals vervangen door betonnen dito's, waar zulks maar

eenigszins noodig was. Over de Talise-rivier werd een sterke brug gelegd, nadat eenige houten-bridgen met de bandjirs verdwenen waren.- Ook in den weg Paloe-Watoenondjoe werden alle houten bruggen vervangen door betonnen. Wanneer dan de stoomwals het weggedeelte Paloe - Watoesampo onder handen zal ~~XXXXX~~ genomen hebben, waarbij hier en daar tegelijker tijd wegverbreedingen kunnen worden toegepast, kan deze weg opengesteld worden voor vrachtautoverkeer voor afvoering van Paloe-producten naar Donggala, een afvoer nu hoofdzakelijk plaats hebbend met prauwen. De weg is daarvoor op verschillende plaatsen herzien en rechtgetrokken, waardoor bezwaarlijke bochten zoo goed als niet meer voorkomen.- De zijwegen van Talise-Bali naar Tanahmodindi van Besoesoe naar Lasoani en Kawatoena, van Tonggo naar Kabonena, Donggala en Doejoe, zijn geschikt voor grobak-transport.- Momenteel behooren in deze onderafdeeling thuis 5 vrachtauto's, waaronder 2 van de onderafdeelingkas, waarvan er evenwel een ernstig defect is, en 5 personen-auto's terwijl de auto's van Donggala dagelijks te Paloe passagiers af- en aanbrengen. In de onderafdeeling vervoeren de vrachtauto's van particulieren, handelaren en goederen naar de diverse pasars, waar een levendige klein handel is ontstaan.- Vermeldenwaard is nog, dat de keur van den Resident van Manado ddo. 5 Mei 1925 het rijden met massieve banden voor vrachtauto's verbiedt, met welke maatregel gehoopt wordt een besparing te ~~XXXXXX~~ verkrijgen op het onderhoud van de wegen, welke niet op druk en zwaar autoverkeer waren gemaakt.- *een*

L gehul

f. Kampongs.-

Zie hiervoor memorie Wigman.- In verschillende kampongs werden inmiddels primitieve doorgangshuizen opgericht ten behoeve van reizende ambtenaren.- Op de begrooting van uitgaven van 1924 werden bedragen uitgetrokken voor het bouwen van een Controleurswoning en drie personeelswoningen. De oude controleurswoning, als gebouw al niet te best meer, lag bovendien op een terrein, dat bij hooge waterstand in de Paloe-rivier, onder water liep. Dit terrein zou dan ook om gezondheids~~XXXXXX~~ redenen verlaten moeten worden. Tevens behoorden personeelswoningen voor het hogere personeel gebouwd te worden, aangezien de woningtoestanden ter plaatse niet zeer gunstig waren.- Met ingang van 1 Juni 1924 namen de werkzaamheden een aanvang. Een groote tijdelijke loods voor de Chineeze werklieden werd opgericht, en het uitgeozen terrein hooger gelegen dan dat van de oude controleurswoning, langzamerhand gezuiverd van de bijna niet uit te roeien cactus, waarmede het geheel overdekt was.- Op dat terrein zou dan tenslotte de geheele nieuwe bestuursvestiging komen te verrijzen.

Na verloop van ongeveer 2 maanden was de eerste personeelswoning klaar en ~~ook~~ naderden de beide anderen hun voltooiing. Inmiddels was de schoonmaking van het terrein verder gevorderd en was een groot plein ontstaan, waaraan de controleurswoning zou worden geplaatst.- Deze woning zou ultimo December 1924 worden afgeleverd, doch onvoorziene omstandigheden veroorzaakten vertraging, zoodat eerst 1 April 1925 de woning kant en klaar was. De opgelegde weg werd door de cactus doorgetrokken naar Kg. Tatoera toen nog bestaande uit een viertal huizen, terwijl de rest van de kampong in boja's overal verspreid lag. De weg werd daarna behoorlijk gewald en op breedte gebracht, zoodat dit nu de hoofdweg naar het binnenland geworden is, waarmede het nieuwe emplacement uit zijn isolement werd gehaald. Links en rechts van den weg even voorbij de controleurswoning, verzezen met zachten dwang de woningen van de boja's van Tatoera, gedeeltelijk nieuw, gedeeltelijk van de oude plaats naar hier overgebracht. Langzamerhand zal hier een zeer groot kampong ontstaan, die aansluit aan de eigenlijke kotta Paloe.-

Op de begrooting van uitgaven voor 1925 werden bedragen uitgetrokken voor een nieuw controleurskantoor, een nieuwe pasanggrahan en een vierde personeelswoning, terwijl tevens gerekend werd op de overbrenging en ombouwing van het oude kantoor tot ziekeninrichting, geschikt voor opname van \pm 50 patienten, aangezien de oude ziekenzaal te klein was en niet meer aan eenig eischen van hygiene voldeed.-

Het kantoor werd op ultimo October 1925 afgeleverd terwijl de nieuwe pasanggrahan ultimo 1925 gheheel gereed zal zijn. Ook de vierde personeelswoning zal dan klaar zijn gekomen.-

Door het lange uitblijven van opgevraagde ontwerp teekeningen voor een ziekenhuis, kon deze bouw eerst in den loop van November 1925 worden ~~uitbesteed~~ uitbesteed.-

Deze inrichting zal eerst in den loop van 1926 klaar komen.-

Op de begrooting van 1926 werden dan verder nog bedragen uitgetrokken voor het bouwen van een 5de personeelswoning voor een goedang annex auto- en stoomwalsgarage en voor een nieuw schoolgebouw ten behoeve van de Gouvts. Inl. school der tweede klasse.-

Zullen deze gebouwen zijn verzezen, zoo is een aaneengesloten complex ontstaan. De oude controleurswoning, tijdelijk in gebruik genomen als pasanggrahan, zal bij het klaar komen van de nieuwe pasanggrahan worden overgedragen aan den Zelfbestuurder van Paloe, welke zodoende een betere woongelegenheid zal hebben dan waarover hij tot nog toe beschikte.-

- g. Plantengroei.-
- h. Klimaat en moessons.-

Vide memorie Wigman.-

Regenwaarnemingen hebben plaats te Paloe, Kalawara, Palolo, Lemo, Kantewoe, Rowiga, Zoutpannen te Paloe en op het reboisatieterrein te Paloe op

Overigens zij vermeld, dat katoen hier wel degelijk wil aarden, en dat van het product wel succes kan worden verwacht, mits een en ander behoorlijk wordt aangepakt, door deskundige menschen met voldoende kapitaal om het gedurende de niet produceerende jaren te kunnen uithouden.-

Men moet zich evenwel ten opzichte van het regenarmste gebied van Nederlandsch-Indië vooral geen verkeerde voorstelling maken. Men zou verwachten hier een noodlijdend gebied aan te treffen, een min of meer woestijnachtig geheel. En hoewel zulke streken hier en daar voorkomen en de zeer in het oog vallende bergen byv. geheel kaal zijn, is niets minder waar. Vele terreinen zijn uitmuntend geschikt voor sawahbouw, terwijl djagong als tweede product veel wordt aangeplant.-

In de memorie van overgaven van Controleur Wigman wordt Paloe genoemd als een exporteerend land. Bij zijn komst te Paloe, trof verslaggever evenwel al weer een importeerend gebied aan. Er waren maanden dat de Chineesche handelaren 2000 picol rijst invoerden. Toch had Controleur Wigman geheel de waarheid gezegd. Er werd in 1919 en 1920 geëxporteerd. De jaren 1921 en 1922 evenwel, waren buitengewoon droog, de zoutpannen leverden toch in deze jaren de grootste hoeveelheden zout- waardoor verschillende sawahcomplexen niet van water konden worden voorzien, zoodat de toch al niet buitengewoon yverige bevolking, hierin een mooie gelegenheid zag, om zich meerdere rust te gunnen.-

In 1924 werd aan de sawahbouw weer de meeste aandacht besteed, zoodat groote sawahcomplexen, zij het met veel aansporing van bestuurszijde, wederom bewerkt werden. Genoemd worden de sawahs van Lisoani, van Bora, Biromaroe, Dolo, Tinggede, Beka, zier lang verlaten kleineren complexen, als te Baloeri en bij Bobo, werd wederom de sawahbouw saahbouw werd aangezet. Import van rijst en djgong is ten eenen male onnoodig, het land kon zelfs exporteerend blijven.

Van de hoofden en de bevolking zelf dient in dezen niets verwacht te worden. Gemakshalve zegt men maar al te gauw op een desbetreffende vraag, waarom de sawahs niet bewerkt worden, "koerang air".-

Overigens zou de tot standkoming van de Goembasa-leiding, aan het watergebrek dat natuurlijk wel

wel bestaat, al overdrijft men het weleens, een einde maken, en zou het werk veel bijdragen tot de economische ontwikkeling van dit overigens nog vrij achterlijke land.-

II. Bevolking.-

- a. Afkomst, stam en klassen indeeling.-
- b. Bevolkingssterkte.-
- c. Godsdienst.-
- d. Fanatisme.-

Zie bovenaangehaalde literatuur.-

Vide bijgaande staat A.-

Vide memorie Wigman.-

De bevolking der vlakte is voor een groot gedeelte nog heidensch. De Mohammedaansche godsdienst heeft evenwel al veel proselieten gemaakt, en men stelt er overal een zekere eer in Mohammedaan te worden genceemd.-

Velen achten dit, als godsdienstige overtuiging, voor zichzelf voldoende.

men

Bepaald godsdienstige

fanatisme en masse, komt hier onder de Mohammedanen niet voor.-

Missigits treft men aan in Paloe, Kaloekoeboela Dolo en Kaleke, langgers in Biromaroe, Besoesoe, Bojaoge, Beka, Fewoenoe, Pesakoe, Sidondo, Sakidi en Watoenondjoe. Het aantal bedehuizen is dus zeer gering in aantal, terwijl het meerendeel bovendien nog in zeer deplorabelen staat verkeert. Slechts die van Paloe, Kaloekoeboela en Dolo zijn behoorlijk onderhouden gebouwen.

Wat Controleur Wigman in zijn memorie opmerkt geldt ook nu nog. Alleen doet de S.I. al sinds een 2 jaar hier niets meer van zich hooren.

Wel is de vereeniging niet geheel "dood" maar het ontbreekt hen blijkbaar aan een energieke leider, die de beweging weer nieuw leven in kan blazen. Zoolang men evenwel propagandisten van elders kan beletten, zich met de zaken van de S.I. hier te gaan bemoeien, behoeft voor een krachtige S.I. niet gevreesd te worden.-

De Christelijke godsdienst wordt gepropageerd ~~xxxx~~ door het Leger des Heils van uit zendingsposten: Rowiga, Bora, Palolo, Kalawara, Lemo en Kantewoe.-

d. Taal.-

Vide het daarvoor ^{over}vermelde in memorie Wigman biz.17 en 18.-

e. Bewapening en vechtwijze.-

Vide ~~vermelde~~ literatuur.-
Blaasroeren met vergiftigde pijltjes komen nog wel bij de meest primitieve bevolking voor, doch worden reeds zeldzamer.-
In handen van de bevolking zijn zoo goed als ~~aan~~ geen vuurwapenen. In totaal werden 34 consenten uitgegeven in 1925.-

f. Woningen en gebouwen.-

Zie hiervoor de gemelde literatuur en het vermelde onder "kampongs" en de bijgevoegde foto's.-

g. Middelen van bestaan.
Landbouw.-

Ik verwijs hiervoor wederom naar de memorie Wigman, onder vermelding ^{van} het volgende.
Gelijktijdige sawahbewerking zal hier wel nooit worden verkregen met de paroedjabewerking, aangezien daarvoor het aantal karbouwen van de onderafdeeling zeker niet voldoende is. Bovendien laten de waterhoeveelheden, waarover men kan beschikken, een gelijktijdige bewerking niet toe. Kaloekoeboela en Dolo bijv. kunnen niet gelijktijdig aan de sawahbewerking beginnen, want het aanwezige water is geheel benodigd voor de sawahs van Dolo. Kaloekoeboela zou dan geen voldoende water meer hebben. Op andere plaatsen heerscht een dergelijke toestand. Alleen in het Kaleke-gebied kan men meestal over voldoende water beschikken voor gelijktijdige sawahbewerking, evenals in het Koelawische.-
Verder meen ik wel, dat invoering van de motorploeg hier voornamelijk een Autopie is, vooral nadat de proeven hiermede van Gouvernementswege genomen niet bepaald tot een gunstig resultaat hebben geleid, om van een kampongs-gewijze-aanschaffing maar niet eens te spreken. Het heeft in mijn bedoeling gelegen, op de hoofdplaats Paloe met een motorploeg een proefneming te doen, doch de landbouwconsulent te Tondano ontraadde zulks, waarom er niet toe werd overgegaan.-

Over de mislukking van de katoen werd boven reeds gerept, terwijl daar tevens reeds werd gesproken over de Goembasa-leiding plannen.-

De runderstapel van Kalawara nu meer dan 200 stuks is momenteel in goede conditie en vermeerderd zich voortdurend.-
Veemantri's zijn er sinds 1924 drie in dienst van de landschappen. Een daarvan is rondreizend mantri voor den algemeenen dienst, de twee anderen werken respectievelijk te Paloe en te Dolo als kliniek-mantri. De laatste heeft evenwel zeer weinig te doen en zou m.i. best gemist kunnen worden, waarmede zich de gouvernements Veearts te Tomohon kan vereenigen. Zood' spoedig er ten behoeve van een andere onderafdeeling een veemantri gevraagd zal worden (er wordt gedacht aan Paleleh) kan de veemantri te Dolo daarvoor in aanmerking worden gebracht.-
Bijlage staat C. toont aan de sterkte van den veestapel.-

De prijzen van vee zijn als volgt:
karbouwen gemiddeld f 60.-
paarden " " 75.-
runderen " " 60.-
schapen en geiten " 5.50

Tenslotte zij nog vermeld, dat de landschapsdehngst op verzoek van den Gouvernements Veearts in 1924 wegens hoogen ouderdom werd afgedankt.-

Handel.-

Zie hiervoor memorie Wigman.-
Vaste pasarloodsen werden inmiddels nog opgericht te Sakidi, Sidondo, Dolo, Watoenondjoe en te Rarampadende. Vooral die te Sidondo en Dolo werden hoe langer hoe drukker. Aan de kali te Paloe werd voorts nog een loods voor mais-verkoop opgericht. De meeste pasars worden geregeld door handelaren van Paloe uit bezocht per fiets of auto.-

Door intensievere controle konden de inkomsten van pasars in 1924 belangrijk worden opgevoerd zonder dat de lasten van de bevolking werden verhoogd en wellicht zullen de inkomsten nog hooger worden, wanneer vaste zitplaatsen op de pasars op langeren termijn aan de handelaren worden verhuurd.-

Pasarinkomsten over de laatste vijf jaren bedroegen:

1921	1922	1923	1924	1925
f4680.-	f3646. 6384.-	f6605.-	f9784.-	f12450.-

en de inkomsten wel steeds blijven toenemen bij behoorlijke

behoorlijke controle.-

Controleur Wigman's voorspelling omtrent invoering van vrachtauto's ten behoeve van den handel, is bewaarheid geworden. Ook de uitvoer van boschproducten is toegenomen. Helaas komt de boeah-tanah nogal eens ten goede van andere onderafdeelingen, wanneer de uitvoer niet van Paloe zelf plaats heeft. Correspondentie hierover van recenten datum is in archief aanwezig. Een oplossing van deze moeilijkheid kan m.i. alleen verkregen worden met medewerking van de betrokken andere onderafdeelingen, meer speciaal Mamoeedjoe en Donggala.-

De Europeesche handel heeft zich niet voor Paloe geïnteresseerd, helaas. Wel bevindt zich te Donggala een agentschap van de Borsummy, maar deze behandelt, met uitzondering van de zoutuitvoer, alleen zaken de import betreffende.- Het mag betreurd worden, dat van Paloe nog zoo weinig rechtstreeksche afscheep plaats heeft. De handelaren van Paloe zijn de handlangers van die te Donggala en men vindt het eenvoudiger daarheen eerst de goederen per prauw te vervoeren. K.P.M. voorschotten zullen hiertoe wel de hoofdaanleiding zijn.-

Maten en gewichten.-
Betaalmiddelen.-

Zie memorie Wigman.-

Zie memorie Wigman.-

De koperen duit is inmiddels ingetrokken.

Papiergeld is nog steeds niet bijzonder gewild. Vooral zilveren rijksdaalders zijn zeer gewild en het koperen 2½ cent stuk.-

Jacht.-

De jacht, vooral die op herten, is een zeer gewilde sport van de bevolking. De hertenjachten, met speciaal daarvoor afgerichte paarden, zijn een evenement, en van heinde en verre, komt jong en oud hieraan meedoen. De vlakten in het landschap Biromaroe leenen zich er buitengewoon voor. Reeds 'smorgens vroeg gaan groote troepen drijvers te voet, met honden, de begroeiide bergellingen op en wordt langzaam een cordon gevormd. De honden verraden al spoedig de aanwezigheid van een hert door hun aanhoudend geblijf, waaruit duidelijk hun opgewondenheid te hooren valt.-

Inmiddels hebben de eigenlijke jagers zich reeds naast hun paarden klaar gehouden, verborgen achter boschjes, in een groote wijde kring, waarbinnen, zoo mogelijk, de herten gedreven moeten worden. De spanning is nu intens, zoowel bij menschen als bij dieren, want het is nog lang niet zeker, dat het hert op de vlakte te voorschijn zal komen.- Het hondengeblaf wordt luider en luider en de jagers beklimmen met een enkele sprong de bloote ruggen van hun paarden, in de linkerhand de zelfgemaakte, yzersterke rotanteugel, in de andere een soort van lans zonder punt, waaraan een zeer sterke rotalus is bevestigd, waarin straks het hert gelasso'd zal moeten worden.- Dan eindelijk heeft men het wild gezien overal weerklinken jachtkreten en werkelijk, nu ontdekt

ook het minder geoeffende oog een hert in angstige ren om het leven, reeds achtervolgd door enkele ruiters. Van alle kanten schieten nu de jagers te voorschijn, en een wilde galop begint, over kuilen en greppels, soms eenige K.M. lang. De lucht is vervuld van het gillen van het publiek en jagers en het enthousiasme werkt aanstekelijk. Een kluwen van de beste paarden en stoutmoedige jagers is inmiddels het hert dicht genaderd, en tenslotte ziet men het arme dier een lichtsprong maken en men weet, dat de jacht gelukt is.-

Een oogenblik later is alles een ontwarbaar geheel geworden van zenuwachtig doende menschen en dieren. Gewoonlijk heeft nu de mager het recht het hert af te maken terwijl hij met het opgevangen bloed van het hert zijn paard besmeert borst en hoofd, het dier hiermede willende sterken en eeren.-

De jacht is niet zonder gevaar, daar het terrein steeds moelijkheden oplevert als diepe geulen en kuilen, waarin dollen ren, menige jager zijn leven verloor.-

Maar de jacht is prachtig om te zien, vooral waar hier de snelheden van het hert en paard vrijwel aan elkaar gewaagd zijn en het hert gelijke kans wordt gegeven.-

└ste

Vischerij.-

Zie memorie Wigman.- Slechts moet nog worden vermeld, dat byv. de door Europeanen meer gezochte groote visch gewoonlijk in zeer geringe hoeveelheden op de pasar wordt aangevoerd.-

Industrie.-

Zie memorie Wigman.-

Mynbouw.-

Zie memorie Wigman.- Hieraan kan nóg worden toegevoegd; van de mynbouwkundige opsporingen door den heer Monod de Froideville niets meer werd vernomen.- Goud schijnt niet in het nugget-vorm te worden aangetroffen. Uitsluitend stofgoud wordt op meerdere plaatsen gevonden hoewel de bevolking van die vindplaatsen zeer weinig gebruik maakt. Slechts de menschen van Rice komen nogal eens met goud in kleine hoeveelheden naar beneden.- De waarde daarvan is echter niet byzonder hoog.- Grootscheepsche exploitatie zal wel niet loonend zijn.-

Zoutaanmaak.-

De zoutaanmaak te Limboe is een landschapsbedrijf, dat de volle aandacht verdient, daar het zulk een mooie bron van inkomsten voor de onderafdeelingkas vormt.

De aanmaak bedroeg:

1921	7229	pic.
1922	14007	"
1923	14941	"
1924	5825	"
1925 t/m November	10572	"

In 1924 was er al een zeer belangrijke vermindering te constateeren, tengevolge van een buitengewoon vochtig klimaat in dat jaar. Ook de eerste

heft van 1925 leverde een mager resultaat, hetwelk gelukkig gedurende de 2e heft belangrijk beter werd.-

De zoutpannen te Limboeo werden in 1924 in vrij verwaarloosden staat aangetroffen en geheel opnieuw schoongemaakt en de leidingen verbeterd. Bovendien werd nogeens uitbreiding aan het terrein gegeven. Het aantal zoutmakers in den tijd van Controleur Wigman een 100 tal, daalde langzamerhand en ondergeteekende trof in 1924 slechts een goede 50 zoutmakers aan. Momenteel zijn er bijna 70. De inkoopsprijs van het zout van de zoutmakers werd door mijn ambtsvoorganger verhoogd tot f 1.25, terwijl de nachoda - een soort voorman - van elke picol afgeleverd zout f 0.25 van de onderafdeelingskas ontvangt.- Streng toezicht op de zoutmakers is noodig, want, hoezeer hun eigen belang bij groote zoutaanmaak gemoeid is, hun ijver laat zonder aansporing, zeer veel te wenschen over.-

De zoutpannen bij Tonggo trof rapporteur bij zijn komst in 1924, verlaten en in onbruikbaren toestand aan. Aangezien de Zelfbestuurder hier in de buurt een aantal klappers heeft staan, die door den invloed van het zout minder vruchten zouden hebben gedragen, bestaat bij mij het vermoeden, dat de vorst de aanmaak van ~~het~~ zout op deze pannen heeft tegengewerkt om zijn klapperboomen te beschermen. Slechts met heel veel moeite is rapporteur er in geslaagd in deze pannen weer eenige menschen te interesseeren. Eenige maanden werd er dagelijks aan de pannen, de dijkes en leidingen gewerkt, met het resultaat, dat einde November hier het eerste zout werd verkregen. Waar te voren steeds was beweerd, dat de zoutaanmaak hier zeker zou mislukken, is er nu een resultaat, dat niet meer tegen te spreken is, zoodat er nu waarschijnlijk wel meerdere lieden voor deze pannen te interesseren zullen zijn. Men verlieze deze zoutpannen evenwel niet uit oog, want kan de oppervlakte hier geheel voor zoutaanmaak worden benut, zoo zal de totale productie waarschijnlijk met 1/3 kunnen worden verhoogd. Bovendien vallen hier dikwijls zeer plaatselijke regenbuien, die bijv. Tonggo ongemoeid laten en te Limboeo de zoutaanmaak gedurende eenige dagen stremmen en omgekeerd. Kan de aanmaak dus op twee plaatsen tegelijk plaats hebben, dan heeft men meer kans op een geregelde productie.-

Voor 1925 werd met de Borneo-Sumatra-Handelsmaatschappij een contract aangegaan, waarbij deze firma het zout ontvangt aan de zoutgoedang te Paloe tegen den prijs van f 3.60 per picol, zoodat de administratie van verpakking, los- en laadloonen, vrachten per K.P.M. enz. geheel op die firma neerkomen, welke daarop is ingericht. De verkoop van zout in de onderafdeeling Paloe en Donggala werd evenwel aan de onderafdeelingskas voorbehouden. De prijs van het zout te Paloe, verkocht aan de goedang van het landschap op de pasar, is ~~minst~~ momenteel f 7.-

Met die verkoop is een verkooper in dienst van

het -

het landschap belast, tegen een vast tractement.- In den loop van het jaar werden door verschillende Chineseesche handelaren verzoeken gedaan, om op dezelfde voorwaarden als met de Borsumy, de zoutverkoop te mogen hebben. Hiertegen bestaat alleen dit bezwaar, dat de Borsumy een betrouwbare en kapitaalkrachtige firma mag worden geacht, hetgeen een vast afzetgebied voor het landschapszout waarborgt, terwijl een Chineseesche handelaar altijd een min of meer risico - opleverend element is. Wanneer evenwel een contract kan worden aangegaan, waarbij de Chineseesche handelaar verplicht is een zekere waarborgsom vooraf te storten, kunnen m.i. betere prijzen worden bedongen, zonder bijzonder risico voor het landschap. Deze bedoeling zat reeds bij rapporteur voor, waarom eerst de Borsumy werd aangeschreven om een vertegenwoordiger te sturen, waarmee nog eens over een prijs-herziening ten gunste van de onderafdeeling kan worden gesproken. Lukt dit niet, wel, er zijn meerdere Chineseesche handelaren, te Paloe, Donggala, Samarinda en Manado, die gaarne de zoutverkoop op contract op zich willen nemen.-

Van verschillende onderafdeeling in deze residentie waarheen v.l. het Paloe-zout wordt afgescheept, werden inmiddels opgaven gevraagd omtrent de zoutprijzen ter plaatse, waarop evenwel nog geen antwoord mocht worden ontvangen.- Tevens wordt hier ten behoeve van mijn opvolger een lijstje bijgevoegd van vrachtprijzen per K.P.M. naar de belangrijkste plaatsen in de residentie, zoodat nu, beter dan in 1924, voorwaarden bij contract kunnen worden gesteld, toen deze gegevens nog niet bekend waren.-

Een hoogere prijs dan f 3.60 p.p. c.i.f. zoutgoedang Paloe, zal zeker kunnen worden bedongen, temeer waar liefhebbers in voldoende mate te vinden zijn.-

In 1924 werd tevens in gebruik gesteld een landschapsprauw, welke het zout, door de Borsumy te Donggala voor afscheep benoodigd, daarheen brengt tegen f 0.125 per picol. De prauw kan 70 tot 80 picol laden. Tevens werd met ingang van 1925 het postvervoer met deze prauw geëntameerd. Bestond tevoren slechts eenmaal per ~~weke~~ week gelegenheid (Vrijdags) post te verschepen en te ontvangen, tegenwoordig wordt de post dagelijks vervoerd naar Donggala en terug.-

De postdienst betaalt hiervoor het schamele bedrag van f 25.- 's maands aan het landschap, een bedrag dat men vroeger ook betaalde voor het vervoer een maal per week per particuliere prauw; rapporteur heeft het evenwel een jaar willen aanzien, speciaal in deze bezuinigingstijd om daarna bij den postdienst aan te kloppen om meerdere betaling, temeer waar het vervoer van de post van de prauw naar het hulppostkantoor en omgekeerd ook door het landschap gebeurt.- Zie overigens memorie Wigman.-

Gezondheidstoestand.-

Zie memorie Wigman.-

Geneesmiddelen worden nu verstrekt, behalve te

Paloe

Paloe in de landschapsziekenzaal door de posten van het Leger des Heils te Rowiga, Kalawara, Bora, Palolo, Lemo en Kantewoe. Ten behoeve van deze posten werd in 1925 en 1926 f 100.- per post uitgetrokken op de begrooting van uitgaven voor aankoop van de benodigde medicijnen. Er is tegenwoordig nog slechts een vaccinateur in dienst der landschappen voor de geheele onderafdeeling.-

De concentratie-kosten voor leprozen zijn nog altijd zeer hoog. Daarbij komen nu de kosten van den Europeeschen Opzichter, waarvoor de onderafdeelingskas jaarlijks f 4000.- aan het Gouvernement moet restitueeren. Rapporteur meent dat, wanneer het dagelijks beheer in handen van het Leger des Heils kan worden gegeven, dit voor de onderafdeelingskas voordeliger zou uitkomen, terwijl aan de zorgen van de leprozen meer aandacht zou kunnen worden besteed. Reeds werd een en ander met den Divisie Officier van het Leger des Heils te Kalawara besproken, welke hiervoor zijn supieuren zou raadplegen.-

Onderwijs.-

Zie memoria Wigman.-

Het aantal leerlingen aan de Gouvts. school der 2e kl. te Paloe, bedraagt nu gemiddeld 200, terwijl het personeel uit 5 leerkrachten bestaat.- Tot nog toe zond men naar deze school leerkrachten die elders minder voldaan hadden. Het wordt tijd, dat van dit systeem wordt afgeweken. De Gouvts. school hier heeft eerste klasse krachten noodig, teneinde de populariteit van het onderwijs, nu nog zeer gering, te doen toenemen.- Bovendien bestaan dan meerdere waarborgen, dat, wat wordt afgeleverd, tenminste eenige grondige kennis in zich draagt. Ten behoeve van deze school is op de begrooting van 1926 een bedrag van f 8000.- uitgetrokken, voor een nieuw ~~nuw~~ gebouw op een andere plaats, aangezien het oude gebouw minder goed is, en het erf, waarop het staat nog al eens te lijden heeft gehad van bandjirs. Verder zijn er in de onderafdeeling 5 soorten volkscholen:

- 1e. landschapsscholen in beheer bij de Zelfbesturen te Lasoani, Biromaroe, Dolo, Sidondo, Kaleke en Ngatapapoe;
- 2e. volkscholen in beheer bij het Leger des Heils te Padende, Bomba, Bora, Kapiro E, Memoesi, Sibalaja, Kalawara, Rarampadende, Lemo, Lindoe, Winatoe, Gimpoe en Kantewoe;
- 3e. Leger des Heils-scholen te Wajoe, Forame, Karere en Towoeloe.-

III. Voortbrengselen.-

a. Uit het dierenrijk.-

1. Was f 0.50 per kati.-
2. Klieren van de timpaesoe (civet kat) ~~f 30.-~~ f 30.- per honderd.-
3. Hertshoorn f. 1.50 per picol.-
4. Karbouwenhuiden:
 - a. droog f 25.- per picol.
 - b. nat " 20.- "

5. Hertenheiden f 40.- per picol.-

b. Uit het plantenrijk.-

Vide bijgaande staat letter D.-

IV. Transportmiddelen.-

a. Te land.-

Grobak	185	stuks
Fietsen	198	"
Bendy	5	"
Dogcar	5	"
Personen-auto's	5	"
Vracht-auto's	4	"

b. Te water.-

Vervoer der goederen naar en van de havenplaats Donggala heeft per prauw plaats à f 0.30 per picol en à f 0.25 per colli.-

Vervoer van dit traject van personen kost 50 ct. Een 28-tal prauwen onderhoud een geregelde vaart op Donggala en Wani. Kleinere prauwen zyn vooral ten behoeve van de visscherij, overal langs de kust aanwezig.-

Over de Paloe-rivier onderhouden twee veerponten te Sidonde en bij Kaleke de verbinding met de beide oevers. Een tweetal prauwen liggen te Paloe reeds klaar voor een derde veerpont bij Dolo.-

Aangezien onlangs ook de staaldraadkabel daarvoor ontvangen werd, kan deze veerpont spoedig geplaatst worden.-

V. Bestuur.-

a. Algemeene inrichting.-

Vide nota's van toelichting en de memorie Wigman.-

De Magaoe van Paloe Djanggola, werd bevestigd bij Gouvts. besluit van 29 October 1921 No. 30.- De vereeniging van het landschap Dolo met Sigi-Biromaroe heeft nog niet plaats gevonden.

De Zelfbestuurder van Biromaroe is tevens wd. Zelfbestuur van Dolo.-

Waar deze toestand nu reeds ongeveer 7 jaar bestaat, en tenslotte in de praktijk geheel met samenvoeging overeenkomt, is er niets tegen om ook op papier de samenvoeging te bewerkstelligen.-

De Magaoe van Koelawi, Djiloi, werd bevestigd bij Gouvts. besluit van 17 September 1921 No. 36.- De Madika Matoea Soli heeft ontslag gevraagd en gekregen en werd in 1924 vervangen door Djempa alias Tomei Tingkos.-

b. Belastingen:-

Het is absoluut noodzakelijk, dat geregeld een der belasting-mantri's rondreist om belastingen te innen en controle op de hoofden te houden; zonder dat komen de belastingen van de meeste kampongs niet behoorlijk binnen. Het personeel werd daarom uitgebreid en bestaat nu uit een eerste en een tweede belasting-mantri en een hulpschrijver.-

Het reglement op de inkomsten-belastingen in de onderafdeeling is van 15 November 1923 en trad in werking 1 Januari 1924. Sinds 1923 wordt ook personeels-belasting in de onderafdeeling geheven, terwijl in 1925 ook een slachtbelasting

word ingevoerd, welke reeds aardige baten heeft geleverd. (regeling van de Zelfbesturen van 10 Augustus 1924, besluit van den Resident van Manado van 15 December 1924 No. 430). - Bovendien werden over de jaren 1924 en 1925 opcenten op de inkomsten-belasting geheven, welke evenwel voor 1926 niet meer gevorderd zullen worden. Overigens komen de belastingen zeer goed binnen. Alleen met de bergbevolking heeft men zeer veel moeite, daar deze menschen haast niet te bereiken zijn en niets bezitten. - De achterstand wordt dan ook hoofdzakelijk gevormd door de bergbevolking en door lieden die naar elders vertrokken zijn. - De aanslagen der belastingen bedroegen gedurende:

	Ink.bel.	Pers.bel.	Opcenten
1921	f94776.-	f -	f -
1922	"97477,40	-	-
1923	"84481,61	" 2060,80	" -
1924	"85251,15	" 2408,20	" 4992,65
1925	"101766,01	" 1773.-	" 9779,05

De slaachtbelasting bracht over elf maanden van 1925 op f 1950.-

c. Rechtswezen.-

Zie memorie Wigman.-

De madjelis-registers kunnen inmiddels in het Maleisch worden opgesteld, zoodat de werkzaamheden, onder toezicht van den Controleur, geheel door den Djaksa kunnen worden verricht. -

Bij besluit van de Zelfbesturen in de onderafdeeling Paloe, ddo. 1 Juli 1925 werd een nieuwe regeling van het rechtswezen vastgesteld, terwijl by besluit van den Resident van Manado ddo. 14 November 1925 No. 493, nadere regelen werden gegeven t.a.v. de rechtelijke organisatie. -

Bij besluit van de Zelfbesturen in de onderafdeeling Paloe ddo. 24 November 1925 No. 28 werd naar aanleiding daarvan de Boekhouder van Paloe tevens belast met de werkzaamheden van griffier bij de Inheemsche rechtbank. -

L bij de Kerkwonder

VI. Politieke toestand.-

Vide memorie Wigman.-

Wat hierin voorkomt over Bora, is ook nu nog waar. Het is van het meeste belang, veel aandacht aan deze plaats, de oude zetel van het Sigische Vorstenhuis, te besteden. -

De madika's hebben er nog steeds veel invloed, een invloed, die ook naar buiten uitgaat. Slechts met zeer streng optreden, onder eigen toezicht, is rapporteur mogen gelukken in de kampong eenige verbeteringen aan te brengen. Nu loopt er een behoorlijke weg doorheen voor auto's berijdbaar. -

L het

Verschillende aan madika's behoorende, reusachtige huizen, moesten wegens bouwvalligheid worden opgeruimd, hetgeen eerst gelukte in mijn persoonlijke tegenwoordigheid. -

De huizen werden verplaatst en aan de kampong-wegen gerangschikt. De erven moesten worden ompagard en de bewoners voor het schoonhouden

van hun erven zorgdragen.-

Een van de invloedrijkste madika's Tomai Bidakati, een man met een wil in conservatieve richting, werd dit te machtig en ging voor goed in zijn huis te midden van de sawahs wonen, verschillende aanhangers medenemende. Ondanks herhaalde aanzeggingen bleef hij waar hij was. De Zelfbestuurder en de districtshoofden durven niet optreden tegenover deze zeer invloedrijke man. Tenslotte hebben/de heele woning met man en macht naar de kampong gepicold, waar Tomai Bidakati nu woont, terwijl ook de andere huizen naar de kampong werden overgebracht.-

Voor water moesten de vrouwen van Bora naar de $\frac{1}{2}$ K.M. verwijderde kali Woenoë loopen, een onhoudbare toestand. Er werd een waterleiding uit deze kali naar de kampong en haar sawahterreinen (die natuurlijk al lang onbewerkt lagen) gemaakt, waardoor de bevolking nu drink- en sawahwater voldoende heeft. Wel was aanvankelijk die leiding, geregeld defect, waarschijnlijk tengevolge van kwaadwilligheid, doch nadat daarover eens gesproken was, werd er niet meer van vernomen. Bij monde van den te Bora gevestigde officier van het Leger des Heils, die de geheele metamorfose van de kampong met verbazing had meege maakt, vernam ik later, dat men de kampong nu toch ook zelf veel mooier vond en dat vooral de vrouwen dankbaar waren voor de watervoorziening. Met het oog op deze belangrijke kampong werd tenslotte de brug over de Woenoë bij Watoenondjoe gemaakt, terwijl de weg erheen voor autoverkeer in orde werd gebracht, waardoor de kampong uit haar isolement werd gerukt. Bovendien is deze weg van belang, wanneer bandjir in deze kali benedenstrooms het verkeer over de hoofdweg naar Sakidi onmogelijk maakt.-

Te Bora werd een flinke wegmandoer geplaatst, terwijl op de begroting van 1926 gerekend werd op een bestuurs-assistent voor deze plaats. Daartoe werd inmiddels benoemd de schrijver bij den Magaoe van Dolo, Ph. Podung, (besluit Zelfbesturen onderafdeeling Paloe van 12 November 1925 No. 25), een man, die geheel op de hoogte is van de toestanden, de inheemsche talen goed machtig is, en reeds ongeveer 12 jaren in dienst is van de landschappen. Hij zal evenwel zeer veel steun moeten hebben, vooral in den eersten tijd.-

Slotbeschouwing.-

Helaas heb ik zeer haastig de aanvullingsmemorie moeten samenstellen, aangezien ik eerder van hier moet vertrekken, dan ik gedacht had.- De onderafdeeling Paloe is een land met toekomst. Het dal is mooi vlak, de bodemgesteldheid leent zich, over het algemeen zeer goed voor landbouw, terwijl er bovendien een zeer belangrijke vee-stapel is, belangrijker dan waar dan ook in dit gewest.-

Wanneer de irrigatie-plannen kunnen worden doorgezetz - steun van het Gouvernement hiervoor acht

acht ik billijk en noodzakelijk - de reboisatie vorderingen maakt, dan zal een prachtig bebouwbaar areaal kunnen worden verkregen en Paloe zal weer worden "het land van melk en honing" waarover Valentijn reeds spreekt.- Irrigatie en reboisatie zijn evenwel in de eerste plaats noodig.-

Naast landbouw is hier veeteelt van groot belang. Wanneer de bevolking langzamerhand kan worden bijgebracht, welke resultaten bij meer behoorlijke behandeling verkregen kunnen worden, dan zal dit reeds voldoende zijn, om veeexport op grootere schaal vanuit de onderafdeeling te doen plaats hebben. Een eigen paardenras is er, met zeer goede kwaliteiten, beter dan waar ook in de residentie. De karbouwenstapel is groot.- Schapen en geiten zijn er bij duizenden en sapi's worden meer en meer talrijk. In de eerste plaats zij evenwel bestrijding van veeziekten de grootste zorg van de veterinairen dienst in dit ressort. De groote droogte is waarschijnlijk de oorzaak van een buitengewoon groot aantal vliegen, welke o.m. de overbrengers van veeziekten zijn.-

Het menschen materiaal van de onderafdeeling is fysiek niet bijzonder sterk. Vele zijn de ziekten en ziekten en waar de Westersche geneeswijze nog maar zeer weinig populair is, behalve natuurlijk wat de salversaninsputingen betreft tegen framboesia, valt hier voor de medische dienst nog heel wat te doen.-

Van bestuurszijde kan door eenvoudige kamponghygiëne reeds veel gedaan worden.-

Staat de bevolking zelf op een zeer laag ontwikkelingspeil, met haar hoofden is het helaas niet beter gesteld. De meesten kunnen lezen noch schrijven. Gelukkig dat eenige Zelfbestuurders het belang van onderwijs voor hun kinderen begrepen hebben, en nu het internaat te Donggala, waar ook Hollandsch wordt onderwezen, gelegenheid biedt om de kinderen zonder al te hooge kosten beter onderwijs te doen genieten onder goede leiding en toezicht hebben meerdere hoofden het voorbeeld van de Zelfbestuurders gevolgd en ook hun kinderen naar school gezonden.- Het internaat van Donggala vormt nu de bibit, waaruit later de hoofden en Zelfbestuurders kunnen worden gekozen.-

De Zelfbestuurder van Biromaroe heeft voor zijn zoons hogere aspiraties, en zou ze liefst naar Java zenden om zich daar meerdere kennis eigen te maken. Voorloopig ~~xxx~~ moeten eerst de resultaten van hun tegenwoordig onderwijs afgewacht worden. Zijn er onder de Zelfbestuurszonen "koppen", dan ware de Zelfbestuurder in zijn goede bedoelingen te steunen. De totale kosten van uitzending en onderhoud van zijn kinderen op Java, zal de Magaoe zeker niet kunnen dragen. Er zal echter wel een mouw aan te passen zijn, teneer waar het hier een Zelfbestuurder betreft en dan nog wel een, die het Gouvernement zeer is toegedaan, en daarvan in de jaren van Militair

actie in de onderafdeeling meermalen bewijzen heeft gegeven.-

Mocht het tot uitzending van een der zoons naar Java komen, men trachtte hem de medische richting uit te sturen. Een zoon van het land als Inlandsch arts, en dan nog wel een vorstenzoon zou m.i. meer ten goede van de bevolking kunnen uitrichten, dan de knapste Europeesche arts.-
Waar de watervoorziening van Paloe zooveel te wenschen overliet, werd ongeveer een jaar geleden naar exploiteerbare bronnen gezocht in de omgeving van Paloe. Ten slotte werd bij kampong Donggala (Paloe) een zeer goede bron gevonden met ruimvoldoende water voor de behoeften van de geheele bevolking van de kotta. De afstand tot Paloe is $\frac{1}{4}$ K.M. en het verval ongeveer 30 M., zoodat van deze bron zonder al te hooge kosten een zeer goede waterleiding kan worden gemaakt.-

De Eerstaanwezend Waterstaats-Ingenieur van Manado, welke de bron in oogenschouw heeft genomen, achtte het plan zeer wel uitvoerbaar en taxeerde de kosten in totaal op minder dan f 50.000.- Rapporteur meent, dat een waterleiding voor Paloe bij deze aanlegkosten, zeker zal kunnen renderen, waar het Mil.kampement, het nieuwe civiele kampement de handelaren op de pasar zich haasten zullen om aansluiting te verkrijgen. In de kampongs kan het water worden gebracht middels standkranen. Inkomsten van die standkranen zouden kunnen worden verkregen door een automaat of door mandoersbediening, terwijl het ook mogelijk is de bevolking naar billijkheid te doen bijdragen door een zeker percentage op de belasting te heffen. De plannen en teekeningen zijn momenteel in behandeling bij den Opzichter der Landschapswerken. Wordt hierop goedkeuring verkregen, dan kunnen de fondsen worden gevonden, door aanspreking van het reserve-fonds waarnaast het noodig zal zijn een zeker bedrag te leenen. Er wordt met den aanleg evenwel de noodige spoed betracht, daar ~~zeker~~ zoowel het civiele emplacement bestaande uit ziekenhuis, kantoor, school en woonhuizen, als het mil.kampement geheel van een waterleiding afhankelijk zijn, terwijl ook de drinkwatervoorziening van de pasar en de kampongs zeer treurig is.-

P a l o e , 15 December 1925 .-

De CONTROLEUR van PALOE ,
w.g. M.C.Voorn.-

Voor eensluidend afschrift:
De Gezagehebber van Paloe,

K A M P O N G	A a n t a l				Totaal	Aanmerkingen.
	van- nen,	vrou- wen.	jongens beneden 16 jaar.	meisjes beneden 16 jaar.		
<u>Landschap Paloe.-</u>						
Leere	204	255	146	148	753	
Baroe	249	344	204	164	961	
Kamondji	134	184	92	77	487	
Oedjoena	166	238	154	127	685	Landschapsschool
Besoeseo	236	265	212	172	885	
Talisebali	243	240	214	171	868	
Loloe	162	222	136	106	627	
Tatoera	86	128	86	48	348	
Bone	44	63	35	32	174	
Tanamodindi	151	181	125	108	565	
Lasoani	113	136	80	60	389	Landschapsschool
Kawatoena	132	149	107	51	439	L.d.H.
Pabaja	131	173	101	82	487	Landschapsschool
Watoessampoe	70	101	58	72	301	
Boeloeri	74	84	57	35	230	L.d.H.
Tipo	104	123	78	62	367	L.d.H.
Silaë	148	147	136	118	549	L.d.H.
Kabonena	114	132	88	90	424	
Donggala	136	168	132	90	526	
Balaroa I	165	227	153	128	673	L.d.H.
Doejoe	222	285	154	132	793	L.d.H.
Bojaoge	94	120	58	53	325	L.d.H.
Kalawata	59	50	16	25	128	
Noeoe	51	58	24	32	165	
Ganogo	25	39	25	19	106	
Tawandjoeka	253	290	171	131	845	
Tatanga	71	97	64	40	272	
Tinggede	212	264	110	113	699	
Watoeoea	44	76	37	38	195	
Pengawoe	116	147	77	68	408	
Binangga	119	194	91	78	482	
Baliase	60	73	40	35	208	
Balane	60	87	39	46	232	
Porame	78	104	70	53	305	
Padende	40	61	31	19	151	L.d.H.
Sibedi	103	159	96	70	428	
Beka	175	246	151	99	671	
Bomba	51	70	31	19	171	L.d.H.
Lebanoe	155	186	129	104	574	
Balaroa II	126	160	113	90	489	
Wajoe	48	72	38	33	191	
Domboe	299	322	201	214	1106	
Pobolobia	70	107	85	60	322	
Rondingo	97	125	80	54	356	
Tamodo	84	118	90	42	334	
Onglarë	156	192	132	98	578	
Bandja	185	187	132	97	601	
Poni	240	241	215	113	809	
Lewara	290	214	260	202	966	
Malino	99	130	81	61	371	
Toli	62	95	73	54	284	
Likoebili	109	157	92	70	408	
Wala	36	53	32	25	146	
Bantimali	76	102	87	65	330	
Golo	112	140	94	68	414	
Woejanga	85	123	82	45	335	
Peropoe	48	64	40	34	186	
Oelajo	77	104	92	70	343	
Pantapa	79	111	95	80	365	

Totaal....7207

8963

5970

4688

26828

K A M P O N G	A a n t a l				Totaal	Aanmerkingen.
	man- nen.	vrou- wen	jongens beneden 16 jaar	meisjes beneden 16 jaar		

Landschap Sigi-Biromaros.						
Biromaroe	166	202	113	100	581	Landschapsschool
Loloe	109	146	90	79	424	
Petobo	185	250	113	116	664	
Loroe	125	166	61	62	414	Landschapsschool
Pombewe	162	187	76	74	499	L.d.H.
Kaloekoeboela	275	371	245	215	1106	Landschapsschool
Olobodjoe	102	120	57	44	323	
Watoenondjoe	103	120	66	67	356	
Bora	226	379	155	146	906	L.d.H.
Sidondo	296	377	239	185	1097	Landschapsschool
Sibowi	150	183	128	98	559	
Sibalaja	413	496	297	170	1376	L.d.H.
Kalawara	42	31	34	24	131	L.d.H.
Pandere	111	137	94	96	438	
Pakoeli	249	300	157	176	882	
KapiroE	126	158	116	117	517	L.d.H.
Menoesi	109	108	63	53	333	L.d.H.
Towae	168	163	100	83	514	L.d.H.
Rarangkonaee	147	144	81	67	439	
Totaal ...	3264	4038	2285	1972	11559	

K A M P O N G	A a n t a l				Totaal	Aanmerkingen.
	man- nen	vrou- wen	jongens beneden	meisjes beneden		
			16 jaar	16 jaar		

Landschap Dolo.-

Kotarindaoe	335	423	229	196	1183	Landschapsschool
Kotapoeloe	352	439	223	235	1249	
Sibonoe	109	111	61	42	323	
Pewoenoe	303	379	222	163	1067	
Kaleke	492	613	351	261	1717	Landschapsschool
Rarampadende)	265	221	134	113	733	L.d.H.
Ngatapapoe)						Landschapsschool
Pesakoe	254	269	138	128	789	
Sambo	87	91	57	58	293	
Poeloe	85	86	66	34	271	
Rogo	64	62	35	32	193	
Baloese	73	72	46	37	228	
Boeloebete	90	113	55	42	300	
Walatana	85	102	44	36	267	
Bangga	66	85	30	27	208	
Bambangbola	73	61	45	23	202	
Sabola	57	56	37	40	190	
Balongga	70	59	55	23	207	
Bobo	71	68	41	21	201	
Tagari Mantikole	91	86	55	33	265	

Totaal..	3022	3396	1924	1544	9886
----------	------	------	------	------	------

Bako	38	45	24	18	125
Banawa	127	139	141	85	492
Pesani	110	127	77	75	390
Katowae	251	363	244	169	1027
Ono	230	216	122	100	668

Totaal	2850	3167	1895	1552	9464
--------	------	------	------	------	------

K A M P O N G	A A N T A L				Totaal	Aanmerkingen.
	man- nen	vrou- wen	jongens beneden	meisjes beneden		

Landschap Koelawi.-

Bolapapoe	387	446	272	257	1312	L.d.H.
Mataoeë	52	67	31	39	189	
Soengkoe	136	165	100	78	479	
Boladangko	92	117	67	52	328	
Tangkoelawi	38	51	26	35	150	
Langko	51	80	51	42	224	
Antja	48	69	43	43	203	
Tomado	62	82	50	36	230	L.d.H.
Lontja	73	64	64	49	250	
Winatoe	98	103	69	63	333	L.d.H.
Boeloelanga	24	32	20	15	91	
Towoeloe	60	74	39	23	196	L.d.H.
Siwongi	107	90	43	31	271	
Tipe	34	32	28	30	124	
Banggaiba	38	40	17	19	114	
Toro	128	121	70	75	394	
Tempi	80	51	28	36	195	
Lawoea	107	102	67	44	320	
Tomoea	99	63	35	20	217	
Gimpoe	129	121	70	75	395	L.d.H.
Makoedjawa	27	26	11	18	82	
Pili	14	11	15	5	45	
Bokoe	64	67	40	20	191	
Banasoe	138	126	60	52	376	
Mapahi	38	40	24	18	120	
Peana	127	219	141	85	572	
Toetoeŋewe	118	127	78	73	396	
Kantewoe	251	365	214	169	999	L.d.H.
Onoe	230	216	122	100	688	

Totaal 2850 3167 1895 1552 9464

Landschap	A a n t a l				Totaal	Aanmerkingen.
	man- nen	vrou- wen	jongens beneden 16 jaar	meisjes beneden 16 jaar		

Gesamt Manado.

Afdeeling Donggala.

Recapitulatie

Onderaf	Paloe	Paloe				
	Paloe	7207	8963	5970	4688	26828
	S. Biromaroe	3264	4038	2285	1972	11559
	Dolo	3022	3396	1924	1544	9886
	Koelawi	2850	3167	1895	1552	9464
	Totaal	16343	19564	12074	9756	57737

van het met rijst en djagoeng

bepiente areaal.

Natte rijstvelden	±	8550	bouw.
Drooge rijstvelden	±	4000	"
Djagoengvelden	±	12500	"

72.500

Gewest Manado.

Afdeeling Donggala.-

Onderafdeeling Paloe.-

OPGAVE

OVERZICHT
 van de beplante areaal in de onder-
 afdeeling Paloe.-

van het met rijst en djagoeng

beplante areaal.-

Landschap.	Paarden	Rund	Stieren	Schape	Varkens.
Paloe	389	581	1555	6672	27
Male	290	72	1727	1887	8
Natte rijstvelden			± 8550	bouws.	66
Drooge rijstvelden			± 4000	"	226
Djagoengvelden			± 12500	"	
Totaal	1804	932	26272	16194	93

12 550

Bijlage C.-

Gewest Manado.-

Afdeeling Donggala.-

O P G A V E

van de sterkte van de veestapel in de onder-
afdeeling P a l o e .-

Landschap. Paarden Runderen Buffels Geiten Schapen Varkenē.

Paloe	889	381	1353	6679	8447	27
Dolo	288	72	1727	1887	2261	8
S.Biromaroe	544	468	2519	4263	5486	66
Koelawi	83	11	1392	25	-	826
Totaal	1804	932	6991	12854	16194	927

Bijlage D.-

Gewest Manado.-

Afdeeling Donggala.-

Onderafdeeling Baloe.-

Voortbrengselen uit het plantenrijk.-

Benaming der artikelen.	Eenheid.	Hoogste prijs.	Laagste prijs.	Toelichtingen.
Rijst No.1	per picol	f. 16.-	f. 15.-	
Rijst No.2	"-	" 14.-	" 12.50	
Padi	"-	" 10.-	" 2.50	
Djagoeng	per 1000 kolven	" 7.50	" 5.-	
Sagoe	per picol	" 6.-	" 2.50	
Debi	"-	" 5.-	" 2.50	
Klapper	stuk	" 0.075	" 0.025	
Klapperolie	flesch	" 0.30	" 0.20	
Copra	picol	" 13.50	" 12.50	
Katang tanah	"-	" 10.-	" 9.-	
Katjang kadele	"-	" 25.-	" 22.50	
Koffie robusta	"-	" 40.-	" 25.-	
Casave	"-	" 5.-	" 2.50	
Kapok	"-	" 22.50	" 7.50	
Uien	"-	" 50.-	" 30.-	
Tamarinda	"-	" 15.-	" 10.-	
Rottan	"-	" 7.50	" 2.50	
Suiker aren	"-	" 22.50	" 10.-	
Damar	"-	" 15.-	" 13.-	
Gambir	"-	" 60.-	" 50.-	
Buffels huden	"-	" 25.-	" 22.50	
Gezouten visch	"-	" 55.-	" 50.-	

actie in de onderafdeeling meermalen bewijzen heeft gegeven.-

Mocht het tot uitzending van een der zoons naar Java komen, men trachtte hem de medische richting uit te sturen. Een zoon van het land als Inlandsch arts, en dan nog wel een vorstenzoon zou m.i. meer ten goede van de bevolking kunnen uitrichten, dan de knapste Europeesche arts.- Waar de watervoorziening van Paloe zooveel te wenschen overliet, werd ongeveer een jaar geleden naar exploiteerbare bronnen gezocht in de omgeving van Paloe. Ten slotte werd bij kampong Donggala (Paloe) een zeer goede bron gevonden met ruimvoldoende water voor de behoeften van de geheele bevolking van de kotta. De afstand tot Paloe is $\frac{1}{4}$ K.M. en het verval ongeveer 30 M., zoodat van deze bron zonder al te hooge kosten een zeer goede waterleiding kan worden gemaakt.-

De Eerstaanwezend Waterstaats-Ingenieur van Manado, welke de bron in oogenschouw heeft genomen, achtte het plan zeer wel uitvoerbaar en taxeerde de kosten in totaal op minder dan f 50.000.- Rapporteur meent, dat een waterleiding voor Paloe bij deze aanlegkosten, zeker zal kunnen renderen, waar het Mil.kampement, het nieuwe civiele kampement de handelaren op de pasar zich haasten zullen om aansluiting te verkrijgen. In de kampongs kan het water worden gebracht middels standkranen. Inkomsten van die standkranen zouden kunnen worden verkregen door een automaat of door mandoersbediening, terwijl het ook mogelijk is de bevolking naar billijkheid te doen bijdragen door een zeker percentage op de belasting te heffen. De plannen en teekeningen zijn momenteel in behandeling bij den Opzichter der Landschapswerken. Wordt hierop goedkeuring verkregen, dan kunnen de fondsen worden gevonden, door aanspreking van het reserve-fonds waarnaast het noodig zal zijn een zeker bedrag te leenen. Er wordt met den aanleg evenwel de noodige spoed betracht, daar ~~xxxxxx~~ zoowel het civiele emplacement bestaande uit ziekenhuis, kantoor, school en woonhuizen, als het mil.kampement geheel van een waterleiding afhankelijk zijn, terwijl ook de drinkwatervoorziening van de pasar en de kampongs zeer treurig is.-

P a l o e , 15 December 1925 .-

De CONTROLEUR van PALOE ,

w.g. M.C.Voorn.-

Voor eensluidend afschrift:

De Gezagehebber van Paloe,

M. Voorn